

Sangsvane *Cygnus cygnus*

Whooper swan

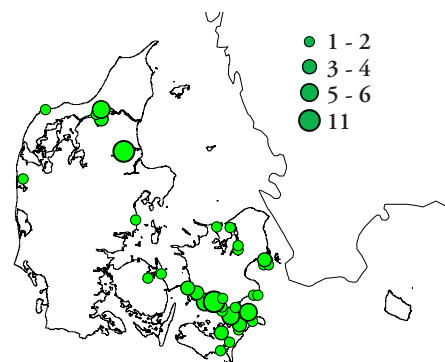
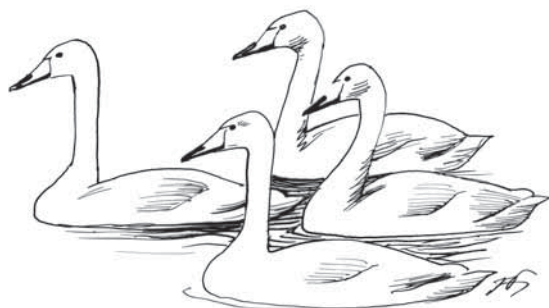

Fig. 2. Mærkningslokaliteter for fugle, som senere er genmeldt.
Ringing sites for birds later recovered.

Sangsvanen yngler på Island, i Skandinavien og Finland og videre østpå gennem det nordlige Rusland til det østlige Sibirien. Siden 2002 har der ynglet et enkelt par i det nordlige Jylland (Grell m.fl. 2004). Der er ligeledes mindre bestande i De Baltiske Lande og Polen. En del af den kontinentale yngleb Bestand trækker til Vesteuropa, til overvintring i det sydlige Sverige, Danmark, Nordtyskland og Holland (Rees m.fl. 1997). I Nordjylland optræder desuden et mindre antal islandske fugle (Laubek 1995a). De islandske fugle overvintrer hovedsagelig på De Britiske Øer (Wernham m.fl. 2002).

Sangsvanerne ankommer til Danmark fra oktober, og antallet stiger i løbet af november og december og

kulminerer i januar (Laubek 1995a). Vinterbestanden er iflg. landsdækkende tællinger steget fra omkring 15.000 i starten af 1990'erne (Laubek 1995a) til op mod 40.000 de seneste år (Pihl & Laubek unpubl.). Fuglene træffes på indlandslokaliteter ved søer og ådale samt ved lavvandede kystområde, og siden 1980'erne er arten i høj grad begyndt at udnytte marker med vintersæd (Laubek 1995b).

Mærknings- og genmeldingsdata

I alt er der ringmærket 703 sangsvaner i Danmark, heraf 14 med ringe fra Dansk Ornithologisk Central og 689 fra Zoologisk Museum. Den første blev ringmærket i 1940, og flest er mærket i 1963 (91), 1970

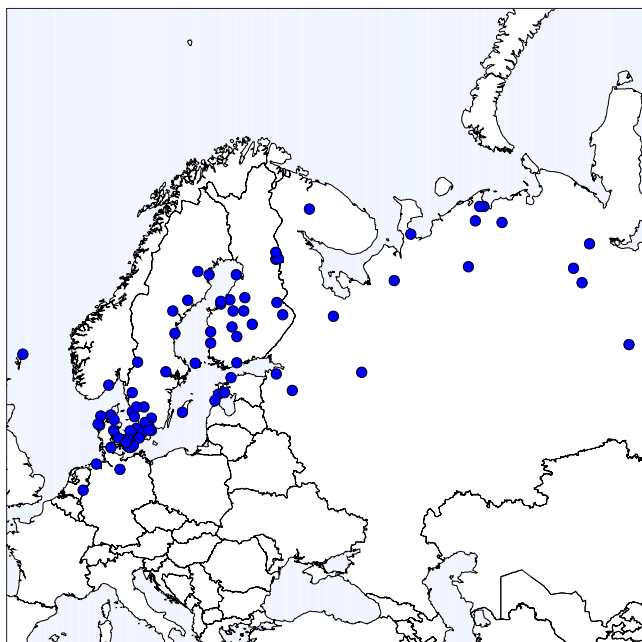

Fig. 1. Samtlige dødfund af sangsvane ringmærket i Danmark (n=93). All recoveries of dead whooper swan ringed in Denmark (n=93).

Fakta Facts

Mærkninger Birds ringed 703

Genmeldinger (ekskl. aflæsninger)

Recoveries (excl. controls)

- Antal fugle No. of individuals 93
- heraf mærket som unger Ringed as chicks 0
- heraf uden for Danmark Recovered abroad 66(71%)

Genmeldingsandel Proportion recovered 13%

Mærket i udlandet og genmeldt i Danmark 550

Ringed abroad and recovered in Denmark

Ekstremer Extremes

- Højeste alder Oldest bird 26 år 6 mdr.
- Længste afstand Longest dist. Rusland Russia 3.426 km
- Nordligst Northernmost Rusland Russia (68° 15'N)
- Sydligst Southernmost Tyskland Germany (51° 48'N)
- Østligst Easternmost Rusland Russia (71° 16'E)
- Vestligst Westernmost Shetlandsøerne Scotland (00° 51'W)

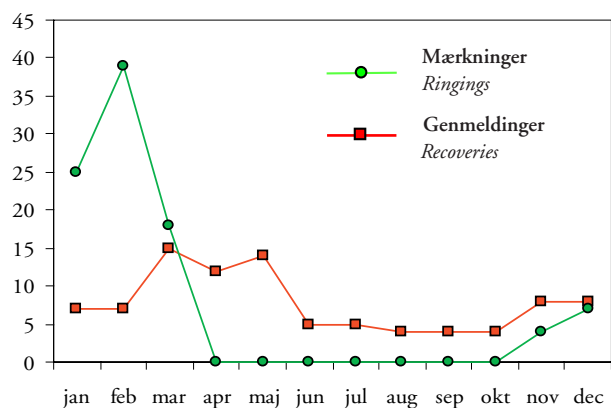

Fig. 3. Mærknings- og genmeldingsmåned for dødfund af sangsvane. Month of ringing and recovery of whooper swan recovered as dead.

(123), 1985 (92) og 1996 (61)(fig. 4). Da en del af de ringmærkede fugle foruden metalringe er forsynet med farvemærker, har mærkningerne resulteret i et meget stort antal aflæsninger. I denne bearbejdning er kun inkluderet genfund af dødfundne fugle. Eksempler på resultater fra farvemærkningsprojektet er beskrevet i næste afsnit.

I alt 93 af de ringmærkede sangsvaner er genfundet som døde (fig. 1). De genmeldte fugle er ringmærket fra november til marts, flest i februar (fig. 3). Mærkningerne er især udført i Sydsjælland og på Møn, Falster samt i Mariager Fjord og Limfjorden omkring Nibe og Ulvedybet (fig. 2). I Danmark er genfundet 550 sangsvaner ringmærket i udlandet (fig. 7).

Træk og overvintring

Sangsvanerne i Danmark kommer hovedsagelig fra bestandene i det nordlige Rusland og Finland, ind til øst for Uralbjergene (fig. 1 & 5A). Fuglene forla-

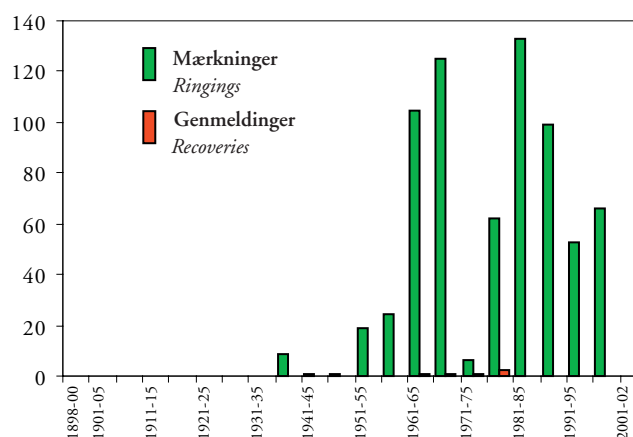

Fig. 4. Mærknings- og genmeldingsår for sangsvane ringmærket i Danmark. Ringing and recovery year of whooper swan ringed in Denmark.

der yngleområderne, når frosten sætter ind fra midt i september til midten af oktober (Rees m.fl. 1997). De trækker via Østersøen og raster undervejs i De Baltiske lande og det sydlige Sverige (fig. 5A)(Laubek 1995a). I efterårsperioden er danskmærkede sangsvaner fundet døde i Rusland (2), Finland (5), Estland (1), Sverige (5) og Danmark (1)(fig. 5A). Fuglene ankommer til Danmark fra starten af oktober (Laubek 1995a). Gennemsnitspositionen for de dødfundne sangsvaner (fig. 6) viser ligesom vintertællingerne (Laubek 1995a), at der stadig kommer fugle til i løbet af december. Fra januar til marts ligger fuglenes gennemsnitsposition i Danmark (fig. 6). I vinterperioden er de danskmærkede sangsvaner fundet døde i Rusland (1), det sydlige Sverige (8), Tyskland (2) og Danmark (14)(fig. 5B). Endvidere er en sangsvane ringmærket 15. december 1986 genfundet på Shetlandsøerne 13. januar 1997 - muligvis en fugl fra den islandske bestand.

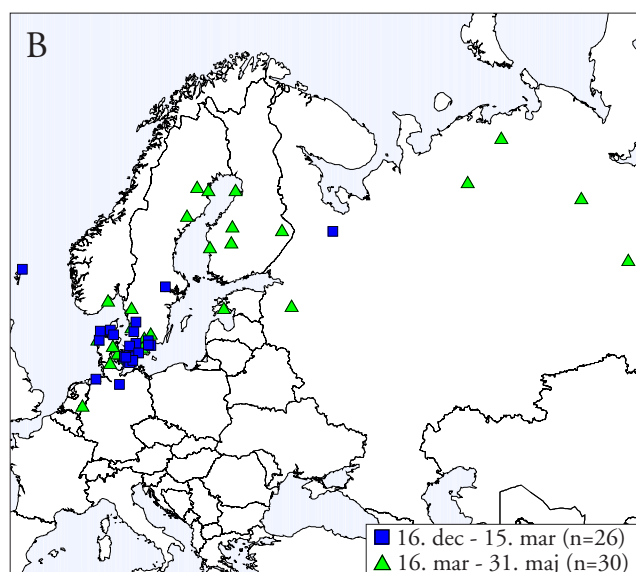
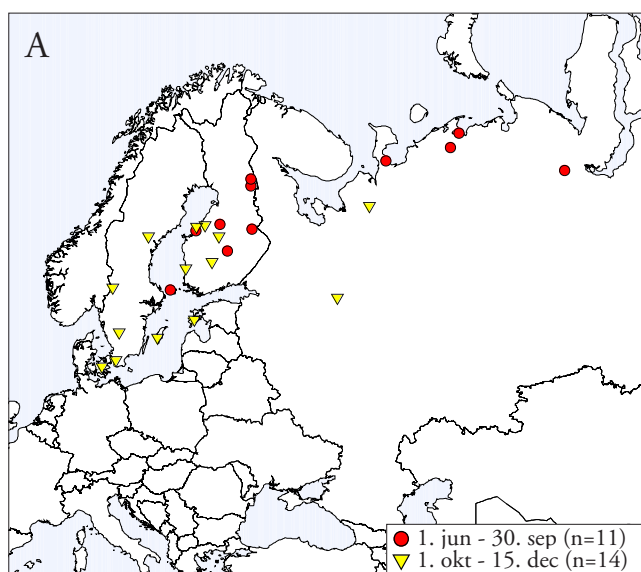

Fig. 5. Genfund fra A) sommer og efterårsperioden og B) vinter- og forårsperioden af sangsvane ringmærket i Danmark og genfundet som døde. Recoveries during A) summer and autumn and B) winter and spring of whooper swan ringed in Denmark recovered as dead.

Der synes at være regionale forskelle på, hvor de forskellige ynglebestande optræder i Danmark. Således er alle de fugle, som senere er genfundet i Rusland, ringmærket i det østlige Danmark. Som det fremgår af efterfølgende afsnit, har ringmærkningen vist, at sangsvaner fra forskellige regioner af Finland fordeler sig forskelligt i Danmark.

Der kan i tilfælde af kuldefremstød ske et stort tiltræk til Danmark fra rasteplasser i Sydnorge og Sverige (Laubek 1995a). Kontinentale sangsvaner kan af og til optræde på De Britiske Øer, især i det sydøstlige England (Laubek m.fl. 1998).

Ringmærkning med farvede halsringe viser, at der er meget store adfærdsmæssige forskelle mellem de enkelte svaner (B. Laubek pers. medd.). Yngre fugle synes således i større omfang at skifte mellem forskellige raste- og vinterområder i forskellige år. En betydelig del af de ældre fugle er derimod ret trofaste overfor deres overvintrings- og rasteområder.

Returtrækket indledes i marts (Rees m.fl. 1997), og i april er gennemsnitspositionen for de dødfundne sangsvaner placeret omkring Ålandsøerne (fig. 6). I forårsperioden er de danskmerkede sangsvaner fundet døde i Tyskland (1), Danmark (9), Norge (1), Sverige (8), Estland (1), Finland (5) og Rusland (5). Det sidste forårsgenfund fra Danmark er fra 17. april, og det tidligste fra Rusland 15. april. De etårige fugle forlader generelt landet senest (Laubek 1995a). Den hurtigste sangsvane tilbagelagde på forårstrækket 1.217 km mellem Møn (18. marts 1952) og det vestlige Rusland (23. april 1952), svarende til 34 km pr. dag.

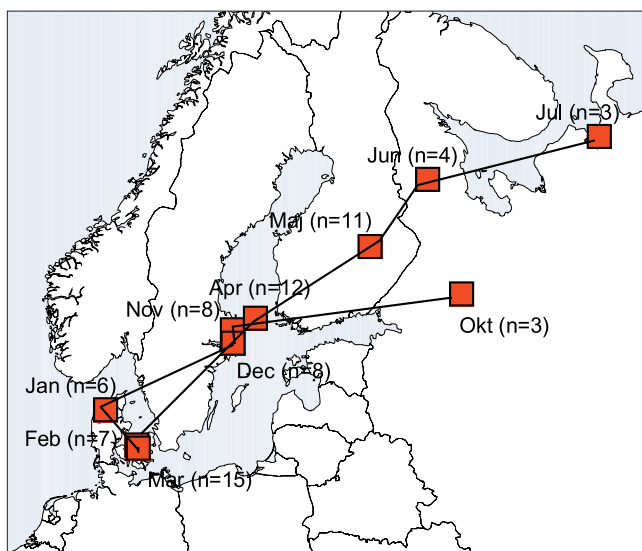

Fig. 6. Månedlige gennemsnitspositioner af dødfund af sangsvane ringmærket i Danmark. Monthly mean positions of whooper swan ringed in Denmark recovered as dead.

Genmeldings- og dødsårsager

Blandt de 93 dødfundne sangsvaner er 58 fundet uden angivelse af dødsårsag. 20 er døde efter kollisioner med elledninger eller master, 11 i Finland, seks i Sverige og tre i Danmark. Otte ringmærkede sangsvaner er skudt, syv i Rusland og en i Finland. Enkelte er indrapporteret som dræbt af ræv, aflivet eller død af sygdom.

Den længstlevende af de danskmerkede sangsvaner blev mindst 26 år og 6 måneder. Fuglen blev ringmærket i sit første leveår ved Guldborg på Lolland i februar 1970, og blev aflæst samme sted i februar 1996. Dette er den hidtil ældste i Europa.

English summary

The whooper swan is a new and very rare breeding bird in Denmark, with only a single pair breeding in the country since 2002. However, about 40,000 birds winter in Denmark, and of these 703 have been ringed. Ninety-three birds, ringed in southern Zealand and in the northeastern part of Jutland from November to March, have been recovered dead. In Denmark the first whooper swans arrive in October, but counts and recoveries show that some still arrive in December. The winter population is mainly from Russia and Finland. Birds later recovered in Russia were all ringed in eastern Denmark. Whooper swans from different populations in Finland segregate differently in Denmark (see next chapter). The spring migration begins in March, and by April the mean position is in the Baltic Sea. The fastest ringed bird was ringed in Denmark on 18 March 1952 and subsequently recovered 1,217 km away in Russia on 23 April 1952. The oldest whooper swan was recorded close to the ringing site at an age of 26 years, 6 months.

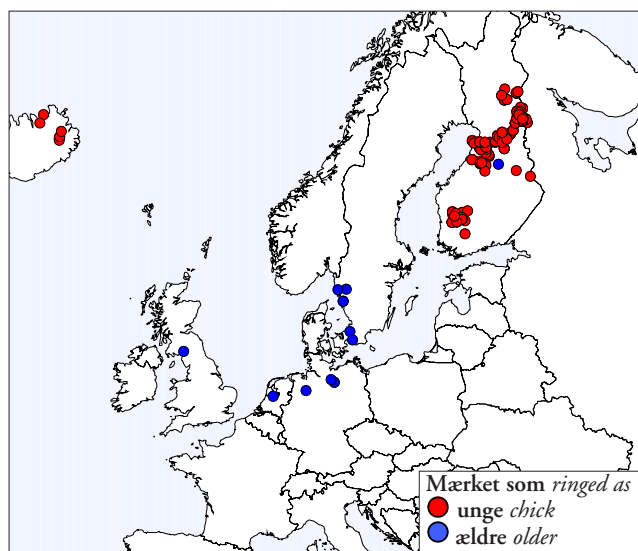

Fig. 7. Mærkningslokaliteter for sangsvane ringmærket i udlandet og genfundet i Danmark (n=550). Ringing sites of whooper swan ringed abroad and recovered in Denmark (n=550).

Farveringmærkning af sangsvaner

Af Bjarke Laubek

Fra 1993-1996 gennemførtes et større fællesnordisk sangsvanestudie med henblik på nærmere at beskrive artens overvintrings-, træk- og ynglebiologi. Studiet omfattede blandt andet mærkning af sangsvaner på de danske rasteplasser. Svanerne blev fanget med kanonet på rasteplasser i Nordjylland og i kolde vinterperioder i nogen grad ved foderpladserne ved Nibe, Sebbesund, Dania og Norsminde.

Mærkning på overvintringsplasserne gav et udmærket datagrundlag til at beskrive lokale økologiske forhold og bevægelser. Mærkning af sangsvaner på overvintringsplasserne viste sig dog ikke at give oplysninger om, hvor fuglene befandt sig i yngleperioden. Derfor gennemførtes i årene 1993-1996 et større halsmærkningsprogram på yngle- og fældepladserne i Island og Finland, foruden efterfølgende mærkninger på nyetablerede ynglebestande i Estland.

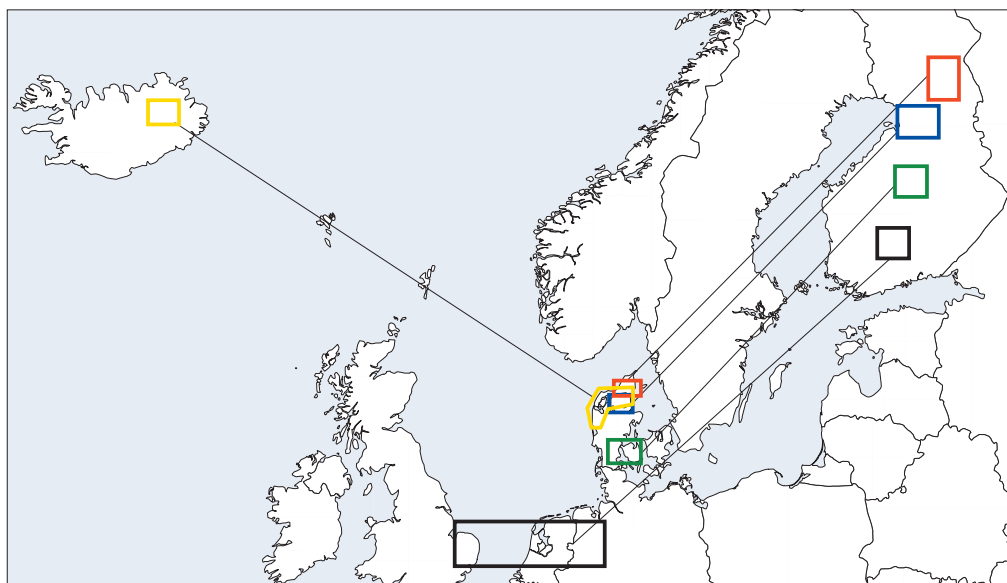
Det eksisterende genmeldingsmateriale fra Danmark samt de dansk koordinerede mærkningsprogrammer i Island, Finland og Estland omfatter over 2000 mærkede fugle. Disse mærkninger har i dag resulteret i over 20.000 genmeldinger.

Resultater

Langt den overvejende del af de finskmærkede fugle er efterfølgende genmeldt i Danmark. Blandt fugle hals(ring)mærket i Island er mindre end 5% af fuglene dukket op på den dansk-norske side af Nordsøen. Bortset fra enkelt strejfgæster i Holland og Frankrig er de resterende fugle aflæst på de irske og britiske overvintringsplasser.

Halsbåndmærkningerne har bl.a. påvist, at det nordvestlige Jylland rummer fugle fra den islandske ynglebestand. De finske ynglefugles fordeling i

Fig. 1. Sammenhænge mellem ynglepladser og overvintringsbestande af sangsvaner baseret på data fra mærkningsprogrammerne i Island og Finland (gentegnet på baggrund af data fra Laubek 1998).
Connection between breeding and wintering sites for whooper swans based on information from ringing programs in Iceland and Finland (redrawn from Laubek 1998).

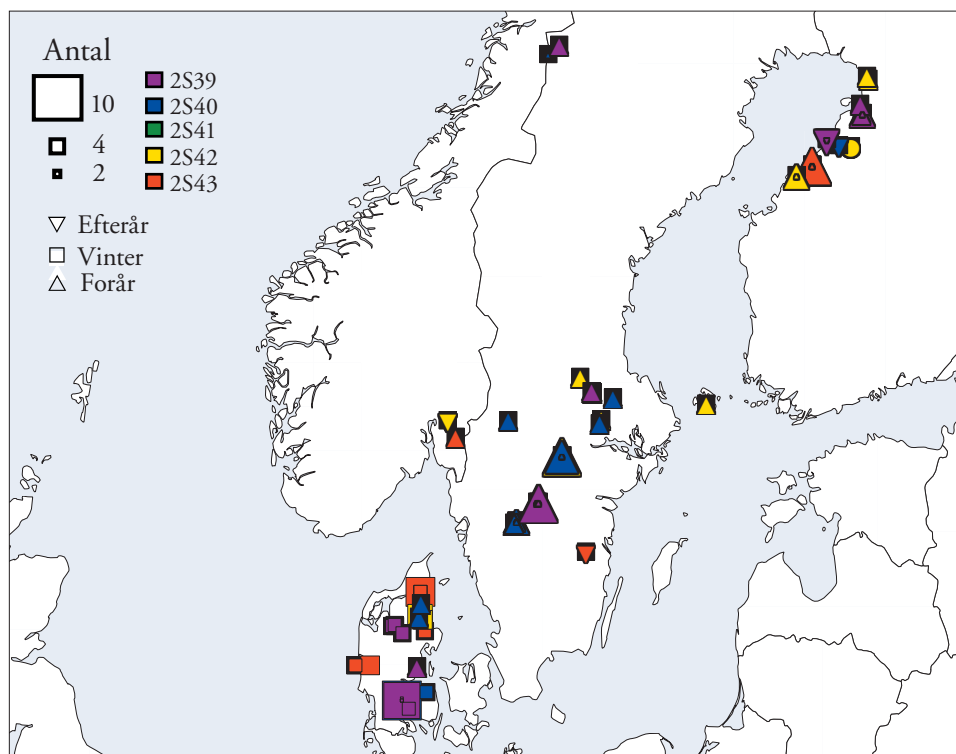

Fig. 3. Oversigt over aflæsninger for kuldet 2S39-2S43. Kuldet er mærket på yngleplads i det centrale Finland 1996. Bemærk bl.a., at trods utallige aflæsninger (gnsntl. 45/fugl) er der ingen aflæsninger af nogen af fuglene på kendte ynglepladser. Sites where broodmares 2S39-2S43 have been controlled. The brood was ringed in Central Finland. None of the birds have been recovered at known breeding sites.

yngletiden afspejles i deres fordeling i vinterperioden således, at fugle fra det nordlige Finland overvintrer i det nordlige Jylland, mens de centralfinske fugle overvintrer i det sydlige Danmark. Fugle fra det sydlige Finland overvintrer i Niedersachsen i Tyskland, i Holland samt i det sydøstlige England (Laubek m.fl. 1998 - se også fig. 1).

Den individuelle farvemærkning giver også kvalitetsdata om fuglenes livshistorier, her eksemplificeret ved en familiekrønike for en halsbåndsmærket sangsvanefamilie.

En familie med fem unger (mærket med numrene fra 2S39 til 2S43) blev mærket på ynglepladsen ved Kalapudas nær Merijärvi i midt-Finland den 25. august 1995. Familien forlod ynglepladsen i midten af oktober, hvor fuglene blev aflæst i en større sø 5 km nord for ynglepladsen. Her opholdt de sig frem til 29. oktober 1995. Fem dage senere (4. november) sås to af

ungerne i Akerhus, Norge. Dette er sidste observation af 2S41. Fra 23. december 1995 til 17. februar 1996 blev den resterende del af familien set ved Hejlsminde-Bankel Nor ved Haderslev på flere datoer. Dette er sidste gang familien var samlet og ungerne sås sammen med forældrefuglene.

Først i den efterfølgende vinter blev en af ungerne aflæst igen, 2S39 blev set ved Hjarbæk Fjord og tilstødende ådale fra 28. november 1996 til 20. februar 1997. Vinteren efter (21. og 23. december) var fuglen tilbage ved Hejlsminde - denne gang sammen med sin bror 2S42. I vinteren 1998/99 sås fuglen ikke, men under forårstrækket blev den aflæst ved Åkær nær Odder (19. marts 1999). Det tyder på, at overvintringspladsen har ligget sydligere. Fuglen blev set igen ved Hejlsminde den 23. december 2000 og 24. december 2002. Dagen før blev to af dens søskende 2S40 og 2S42 set ved Anslet Sø syd for Hejlsminde.